

2016

Atvirųjų jaunimo centrų ir atvirųjų jaunimo erdvių 2015 m. vykdyta veikla, susijusi su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija

Apklauso ataskaita

1. ĮŽANGA

Atviras darbas su jaunimu - tai tokia darbo su jaunimu forma, kuria siekiama visiems jauniems žmonėms, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, suteikti galimybes saugiai leisti laisvalaikį, užsiimti juos dominančia veikla, o esant poreikiui - padedant kompetentingiems jaunimo darbuotojams spręsti kasdienybėje kylančius iššūkius ir klausimus.

Ypatingas dėmesys skiriamas tiems jauniems žmonėms, kurie:

- dėl savo elgesio ar išvaizdos nepritampa prie bendraamžių ar suaugusiųjų visuomenės;
- nemato tikslo savo gyvenime;
- stokoja motyvacijos mokytis ir jėgų kūrybiškai tvarkyti savąją kasdienybę;
- linkę nusikalsti, vartoja alkoholį ar kitas psichoaktyvias medžiagas.

Lietuvoje pagrindinės atviro darbo su jaunimu institucinės formos yra dvi: atvirieji jaunimo centrai ir atvirosios jaunimo erdvės.

ATVIRASIS JAUNIMO CENTRAS (toliau - **AJC**) - tai įstaiga ar jos padalinys, vykantis atvirąjį darbą su jaunimu, teikiantis socialines, pedagogines ir psichologines paslaugas, kurio savininko ar dalininko teisės ir pareigos įgyvendina savivaldybės, nevyriausybines organizacijas, vietas ar religinės bendruomenės.

ATVIROJI JAUNIMO ERDVĖ (toliau - **AJE**) - patalpa, skirta ir pritaikyta atviram darbui su jaunimu, galinti būti įstaigoje (kultūros, švietimo, sporto ar socialinėje), nekeičiant įstaigos juridinio statuso, ir pritaikoma atviram darbui su jaunimu, panaudojant jau esamą priemonių ir metodinę bazę¹.

Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje pastebima atviro darbo su jaunimu sistemos plėtra. 2015 m. Lietuvoje veikė 27 AJC ir 136 AJE².

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija yra vienas iš atviro darbo su jaunimu uždavinių³, todėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, vadovaudamasis Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 244 punktu 9.5 „analizuoja narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos būklę šalyje, teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei išvadas ir pasiūlymus dėl teisės aktų tobulinimo“⁴, 2016-04-11 raštu Nr. S-(4.3-8)-996 kreipėsi į AJC bei AJE atstovus su prašymu pateikti informaciją apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones, įgyvendintas 2015 m., bei išsakyti susijusių mokymų poreikį, užpildant elektroninę apklausos anketą.

2. RESPONDENTAI

Iš viso elektroninę apklausos anketą užpildė 89 respondentai. Iš jų 25 atstovavo AJC bei 43 atstovavo AJE (*žr. 1 pav.*). Atkreiptinas dėmesys, kad apklausoje dalyvavo daugumos Lietuvos AJC atstovai (25 iš 27) ir trečdalis AJE atstovai (43 iš 136). Likę respondentai (22) nurodė, kad atstovauja kitas organizacijas (pvz., mokyklas, daugiafunkčius centrus, kultūros centrus, vaikų dienos centrus, bibliotekas), arba nenurodė, ką atstovauja, todėl jų atsakymai toliau šioje ataskaitoje nėra analizuojami. Galima kelti prielaidą, kad kadangi AJE yra įsikūrusios įstaigose, kurios neretai pačios vykdo su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusią veiklą (pvz., mokyklos), prašymas

¹ <http://www.jrd.lt/atviras-darbas-su-jaunimu>

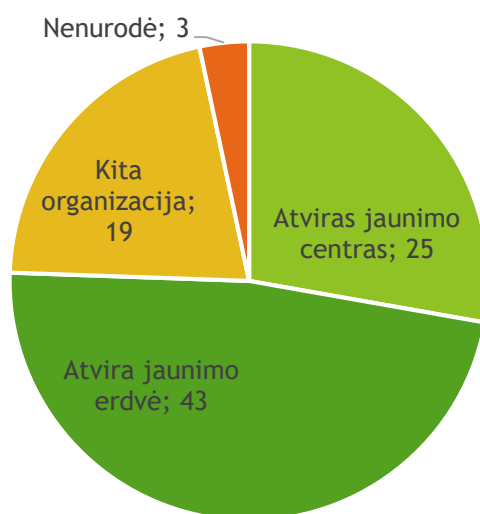
² 2015 metų Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos [veiklos ataskaita](#).

³ [Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija](#), patvirtinta Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2010 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. 2V-38-(1.4).

⁴ [Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nuostatai](#), patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 244.

pateikti reikiamą informaciją užpildant apklausos anketą, pasiekė įstaigos atstovus, kurie nedalyvauja toje įstaigoje įsikūrusios AJE veikloje. Todėl ateityje, norint pasiekti AJE atstovus, reikėtų aiškiau nurodyti, kam būtent skirta teikiama informacija ar kas turėtų pateikti prašomą informaciją.

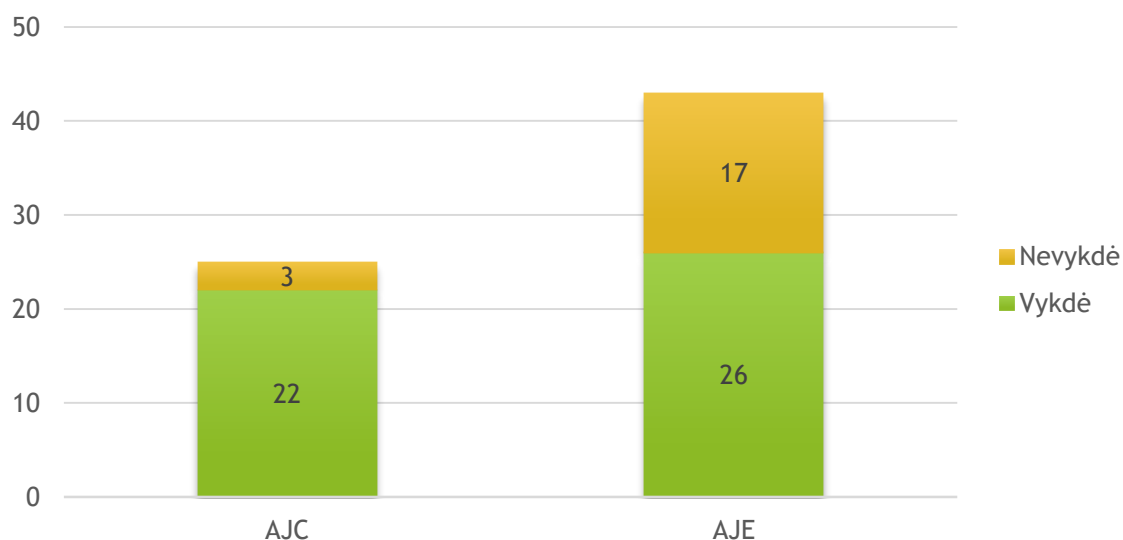
1 pav. Apklausos respondentų atstovaujama organizacija (N=89, abs. sk.)

3. VEIKLŲ, SUSIJUSIŲ SU PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PREVENCIJA, VYKDYMAS 2015 M.

Beveik visi (22 iš 25 arba 88 proc.) apklausoje dalyvavę AJC atstovai nurodė, kad 2015 m. vykdė veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija. O AJE atstovų, atsakiusių, kad 2015 m. vykdė šitokio pobūdžio veiklas, buvo tik kiek daugiau nei pusė (26 iš 43 arba 60 proc.) (žr. 2 pav.). Kadangi žymiai didesnė dalis AJC nei AJE 2015 m. vykdė veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, jų atsakymai šioje ataskaitoje analizuojami atskirai.

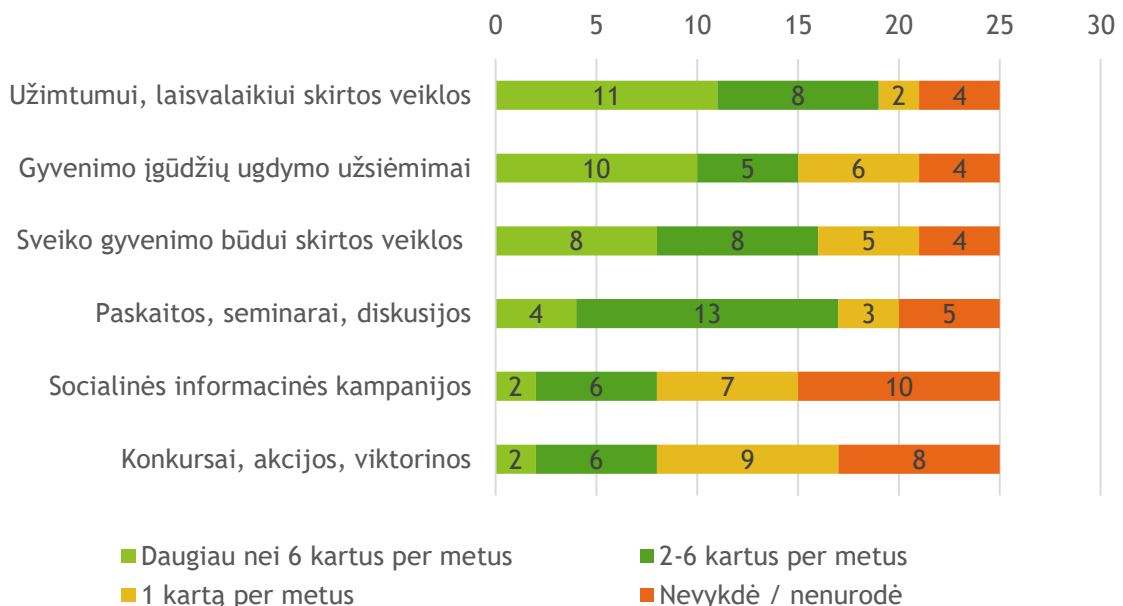
2 pav. AJC ir AJE, 2015 m. vykdžiusių veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, dalis (N=67, abs. sk.)

Didžioji dalis (60-84 proc.) AJC 2015 m. vykdė įvairias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusias veiklas (žr. 3 pav.). Dažniausiai ir intensyviausiai buvo vykdomos užimtumui, laisvalaikiui skirtos veiklos ir vedami gyvenimo įgūdžių ugdymo užsiėmimai. O rečiausiai ir mažiausiai intensyviai - socialinės informacinės kampanijos, konkursai, akcijos, viktorinos.

Paklausus, kokias kitas (apklausos anketoje nepaminėtas) veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, vykdė 2015 m., AJC atstovai nurodė apsilankymus jaunimo mėgstamose vietose savaitgaliais ir vakarais (1) bei neplanuotas veiklas, nes vykdant atvirą darbą su jaunimu dirbama su kasdieninėje veikloje išskylančiomis temomis, kurios dažnai būna susijusios su rūkymu, alkoholio vartojimu (1). Vieno AJC atstovas nurodė, kad organizuoja paauglių vedamas pamokėles mažiesiems, o 2 nurodė organizuojamus susitikimus su besigydančiais priklausomais asmenimis (ar „buvusiais narkomanais“). Svarbu pažymėti, kad tokie susitikimai su priklausomybės ligomis sergančiais asmenimis nėra laikomi veiksmingais ir net gali turėti neigiamą poveikį. Vaikai neretai tiki, kad priklausomybė yra nesunkiai pagydoma, kad priklausomas asmuo gali bet kada „mesti vartoti“. „Buvusių narkomanų“ istorijos tokį įspūdį gali dar labiau sustiprinti ar suteikti informacijos, kuri gali sudominti ir paskatinti vartoti narkotikus. Todėl šitokio pobūdžio veiklų organizuoti nerekomenduojama.

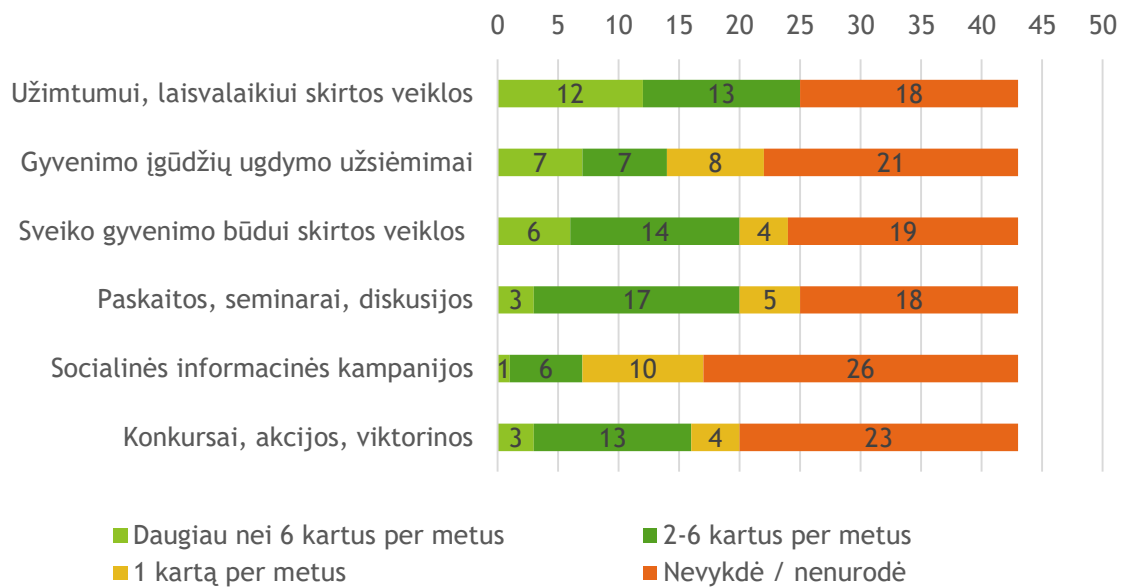
3 pav. AJC su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusių veiklų vykdymo 2015 m. dažnumas (abs. sk.)

Apie pusę (40-58 proc.) AJE 2015 m. vykdė skirtingas su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusias veiklas (žr. 4 pav.). Mažiau nei pusę AJE įgyvendino socialines informacines kampanijas ir organizavo įvairius konkursus, akcijas, viktorinas. Likusias veiklas vykdė daugiau nei pusę AJE, bet skyrėsi šių veiklų vykdymo intensyvumas. Visos užimtumo ir laisvalaikio praleidimo veiklas vykdžiusios AJE šias veiklas vykdė ne rečiau kaip 2 kartus per metus (pusė jų - daugiau nei 6 kartus per metus). Sveiko gyvenimo būdo skatinimo veiklos, paskaitos, seminarai, diskusijos, konkursai, akcijos ir viktorinos paprastai buvo organizuojami vidutiniškai intensyviai - 2-6 kartus per metus, o socialinės informacinės kampanijos - 1 kartą metuose.

Kitos AJE vykdytos veiklos apėmė individualų darbą, pokalbius su jaunimu (2), sveikos gyvensenos skatinimo stovyklų (1), sporto renginių (1), vaikų darbų parodų (1) organizavimą, vaizdo medžiagos peržiūrą ir aptarimą (2), socialinės reklamos analizavimą, kūrimą, situacijų modeliavimą ir analizavimą (1).

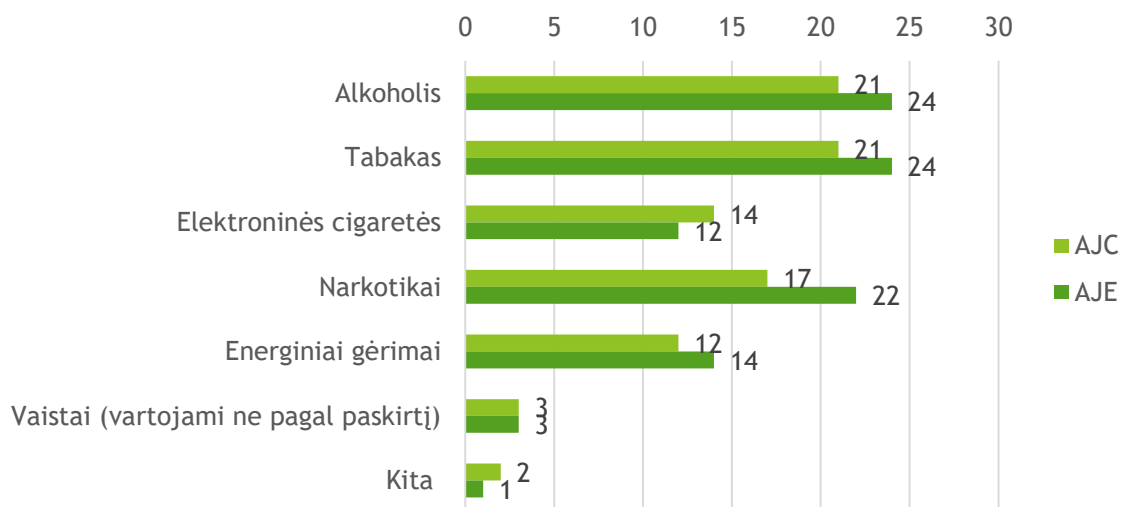
4 pav. AJE su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusių veiklų vykdymo 2015 m. dažnumas (abs. sk.)

Svarbu pastebėti, kad tos veiklos, kurių veiksmingumas labiau tikėtinas (pvz., gyvenimo įgūdžių ugdymo užsiėmimai, užimtumo, laisvalaikio organizavimo), AJC ir AJE buvo vykdomos dažniau ir intensyviau, nei tos veiklos, kurių veiksmingumas mažiau tikėtinas (pvz., vienkartinės akcijos, konkursai, viktorinos).

Apklausoje rezultatai rodo, kad tiek AJC, tiek AJE 2015 m. vykdytos veiklos, susijusios su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, daugiausia buvo skirtos alkoholio ir tabako vartojimo prevencijai, nežymiai rečiau - narkotikų vartojimo prevencijai. Apie pusę AJC ir AJE, vykdžiusių atitinkamas veiklas, skyrė jas elektroninių cigarečių ir energinių gėrimų vartojimo prevencijai. Tik nedidelės dalies organizacijų (3 AJC ir 3 AJE) veiklos buvo nukreiptos į vaistų, vartojamų ne pagal paskirtį, prevenciją (žr. 5 pav.). Kitos respondentų įvardytos psichoaktyviosios medžiagos buvo lakiosios medžiagos („klizai“) ir kofeinas („kava“).

5 pav. Psichoaktyviosios medžiagos, į kurių vartojimo prevenciją buvo nukreiptos 2015 m. AJC ir AJE vykdytos veiklos (abs. sk.)

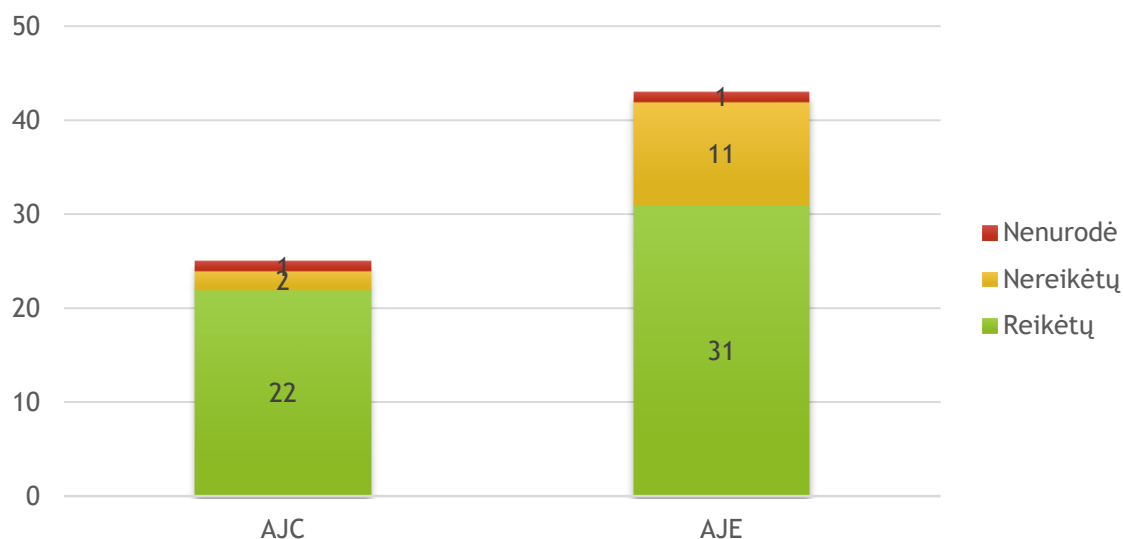

Pastebėtina, kad dauguma AJC ir AJE, vykdžiusių veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, skyrė dėmesį ne kažkurios vienos, o bent kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai. Tai atitinka mokslininkų ir tarptautinių organizacijų rekomendacijas, nes mokslškai įrodyta, kad bet kokių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas padidina riziką, kad bus pradėtos vartoti ir kitos psichoaktyviosios medžiagos (pavyzdžiui, ankstyvas alkoholio arba tabako vartojimas padidina narkotikų vartojimo riziką).

4. MOKYMŲ POREIKIS

Didžioji dauguma AJC (22 iš 25) ir didesnė dalis AJE (31 iš 43) atstovų nurodė, kad jų darbuotojams reikėtų daugiau informacijos, mokymų, kaip vykdyti kokybiškas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones (žr. 6 pav.).

6 pav. AJC ir AJE, kurių darbuotojams reikėtų daugiau informacijos, mokymų, kaip vykdyti kokybiškas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones, dalis (abs. sk.)

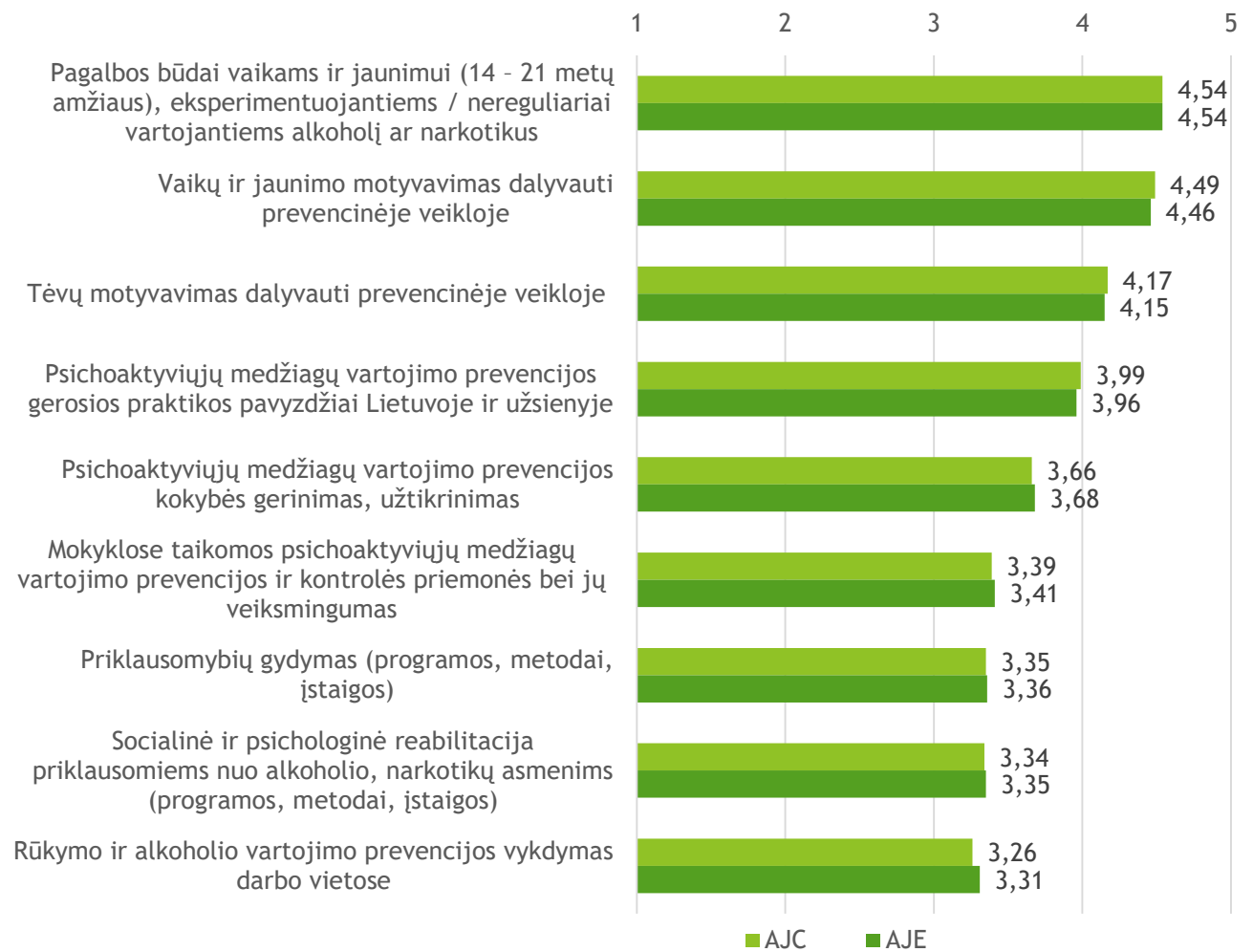

Nors AJC atstovai išreiškė didesnę mokymų ir informacijos poreikį nei AJE atstovai, bet, skirtingų mokymų temų naudingumą jie vertino beveik vienodai (žr. 7 pav.). Kadangi AJC ir AJE atstovai dirba su jaunimu, jiems aktualiausios mokymų temos, susijusios su šia tiksline grupe: pagalbos būdai vaikams ir jaunimui, eksperimentuojantiems / nereguliariai vartojantiems alkoholį ir narkotikus bei vaikų, jaunimo ir jų tėvų motyvavimas dalyvauti prevencinėje veikloje. AJC ir AJE atstovams šiek tiek mažiau naudingos mokymų temos, susijusios su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių gerąja praktika, kokybės užtikrinimu ir veiksmingumu. O mažiausiai naudingos mokymų temos apie priklausomybių gydymą, reabilitaciją bei prevenciją darbo vietose. Pastebėtina, kad visos minėtos temos buvo įvertintos kaip labiau naudingos nei nenaudingos.

AJC atstovų nurodytos kitos jų darbuotojams aktualios mokymų temos buvo teisinis reguliavimas, daugiausia susijęs su aplinkos prevencija (pvz., nerūkymo zonos; alkoholio vartojimas viešojoje vietoje, kai jaunuoliai teisinasi, jog buteliai ne jų; asmens teisės ir pareigos; nebaudžiamumas ir t.t.); jaunimo šventės, pasilinksminimai ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas; „pirmūnai“ kaip galima didesnės rizikos piktnaudžiauti psichoaktyviuosiomis medžiagomis grupė. O AJE atstovai nurodė, kad jiems aktualūs būtų mokymai apie elektronines cigaretes (2), lošimus, krizių ir agresijos valdymą, kaip veiksmingai kalbėtis su jaunais žmonėmis apie priklausomybes ((ne)rekomenduojamas technikas). AJC taip pat išsakė mokymų, skirtų ne darbuotojams, o tėvams

(pvz., kaip atpažinti priklausomą vaiką) poreikį, o AJE - mokymų, skirtų jaunimui, nusikalstamumo prevencijos tema, poreikį.

7 pav. AJC ir AJE atstovų požiūris į skirtingų mokymų temų naudingumą (vid., 1 - visai nenaudinga, 5 - labai naudinga)

Atsižvelgiant į respondentų išsakytą mokymų poreikio rezultatus, rekomenduojama organizuoti bendrus mokymus AJC ir AJE darbuotojams jiems aktualiomis vaikų ir jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos temomis.

5. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

- Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių AJC (88 proc.) ir daugiau nei pusė AJE (60 proc.) 2015 m. vykdė veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija.
- Dažniausiai ir intensyviausiai buvo vykdomos užimtumo, laisvalaikio organizavimo, sveiko gyvenimo būdo skatinimo veiklos, vedami gyvenimo įgūdžių ugdymo užsiėmimai. O rečiausiai ir mažiausiai intensyviai - socialinės informacinės kampanijos, konkursai, akcijos, viktorinos.
- Veiklos, kurių veiksmingumas labiau tikėtinas, buvo dažniau pasirenkamos vykdyti ir vykdytos intensyviau, nei tos veiklos, kurių veiksmingumas abejotinas.
- Dauguma AJC ir AJE, vykdžiusių veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, skyrė dėmesį ne kažkurios vienos, o bent kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai, daugiausia - alkoholio, tabako ir narkotikų, kiek rečiau - elektroninių cigarečių ir energinių gėrimų vartojimo prevencijai. AJC ir AJE vykdytos veiklos retai apėmė piktnaudžiavimo vaistais prevenciją.
- Didžiosios daugumos apklausoje dalyvavusių AJC (22 iš 25) ir didesnės dalies AJE (31 iš 43) darbuotojams reikėtų daugiau informacijos, mokymų, kaip vykdyti kokybiškas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones.
- Organizuojant mokymus AJC ir AJE darbuotojams, daugiausia dėmesio reikėtų skirti informacijai apie pagalbos vaikams ir jaunimui, eksperimentuojantiems / nereguliariai vartojantiems alkoholį ir narkotikus, būdus; bei apie vaikų, jaunimo ir jų tėvų motyvavimą dalyvauti prevencinėje veikloje. Kiek mažiau naudingos mokymų temos, susijusios su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių gerąja praktika, kokybės užtikrinimu ir veiksmingumu.
- Kadangi AJC ir AJE darbuotojų mokymų poreikis panašus, galima organizuoti bendrus mokymus minėtomis aktualiomis temomis.
- Supažindinti Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, AJC ir AJE atstovus, jaunimo reikalų koordinatorius savivaldybėse su apklausos duomenimis.

PRIEDAS. AJC ir AJE 2015 m. vykdytos veiklos, susijusios su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, apklausos anketa

1. Jūsų organizacijos pavadinimas:

2. Jūs atstovaujate:

- Atvirą jaunimo centrą
- Atvirą jaunimo erdvę
- Kitą organizaciją

3. Ar 2015 m. vykdėte veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų (alkoholio, tabako, narkotikų ir kt.) vartojimo prevencija?

- taip
- ne (*pereikite prie 7 klausimo*)

4. Nurodykite, kaip dažnai taikėte su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija susijusias veiklas, kurias Jūs vykdėte 2015 m. (*kiekvienoje eilutėje pažymėkite po atsakymą*):

Veiklos	Kaip dažnai vykdėte prevencijos veiklas			
	Niekada	1 kartą per metus	2-6 kartus per metus	daugiau nei 6 kartus per metus
Užimtumui, laisvalaikiui skirtos veiklos				
Gyvenimo įgūdžių ugdymo užsiėmimai				
Sveiko gyvenimo būdai skirtos veiklos				
Paskaitos, seminarai, diskusijos				
Socialinės informacinės kampanijos				
Konkursai, akcijos, viktorinos				

5. Kokias kitas veiklas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, Jūs vykdėte 2015 metais, kurios nebuvo paminėtos 4 klausime? (*įrašykite*)

6. Prašome pažymėti visas psichoaktyvias medžiagas, į kurių vartojimo prevenciją buvo nukreiptos 2015 m. Jūsų vykdytos veiklos:

- alkoholis
- tabakas
- elektroninės cigaretės
- narkotikai
- energiniai gėrimai
- vaistai (vartojami ne pagal paskirtį)
- kita (*įrašykite*).....

7. Ar Jūsų darbuotojams reikėtų daugiau informacijos, mokymų, kaip vykdyti kokybiškas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones?

- taip (*pereikite prie 8 klausimo*)
- ne

8. Įvertinkite mokymų poreikį šiomis temomis, pažymint skaičių, kur 1 reiškia visai nenaudingi, o 5 - labai naudingi (kiekvienoje eilutėje pažymėkite po atsakymą).

Mokymų temos	1 - vaisai nenaudingi 5 - labai naudingi				
	1	2	3	4	5
Rūkymo ir alkoholio vartojimo prevencijos vykdymas darbo vietose	1	2	3	4	5
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės gerinimas, užtikrinimas	1	2	3	4	5
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienyje	1	2	3	4	5
Pagalbos būdai vaikams ir jaunimui (14 - 21 metų amžiaus), eksperimentuojantiems / nereguliariai vartojantiems alkoholį ar narkotikus	1	2	3	4	5
Mokyklose taikomos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir kontrolės priemonės bei jų veiksmingumas	1	2	3	4	5
Priklausomybių gydymas (programos, metodai, įstaigos)	1	2	3	4	5
Socialinė ir psichologinė rehabilitacija priklausomiems nuo alkoholio, narkotikų asmenims (programos, metodai, įstaigos)	1	2	3	4	5
Vaikų ir jaunimo motyvavimas dalyvauti prevencinėje veikloje	1	2	3	4	5
Tėvų motyvavimas dalyvauti prevencinėje veikloje	1	2	3	4	5

9. Kokios kitos mokymų temos Jums būtų aktualios? (išvardinkite)

Dėkojame Jums už pateiktą informaciją!